

helft van het bedrag, hetwelk aan belastingen in Indië wordt opgebracht. De lasten worden op die wijze voortgaande ondraaglijk zwaar. Men drong aan op beperking in de militaire uitgaven en sprak den wensch uit, dat de militaire lasten, waar de oorlog in Atjeh zijn einde nadert, zeer zullen worden ingekrompen.

Andere leden, alhoewel met deze beschouwingen instemmende, wezen er op, dat ons koloniaal bezit in voldoende staat van verdediging moet worden gehouden en verklaarden dat zij niet wenschten mede te werken om der Regeering de daartoe noodige middelen te onthouden.

Legerreserve. De resultaten van de pogingen tot het in het leven roepen eener legerreserve hadden enkele leden teleurgesteld. Zij hoopten, dat al het mogelijke zal worden gedaan om daarin te slagen. Onze beperkte strijdkrachten hebben groote behoefte bij verweer tegen buitenlandsch geweld aan steun van alle reserve- en vrijwillige korpsen.

VIIIste AFDEELING.

Departement van Marine.

Flotille-vaartuigen. Nu de belangrijkste buitenposten telegraphisch met Java verbonden zijn, waardoor, naar sommigen meenden, de reden tot stationneeren van flotille-vaartuigen op die plaatsen vervalt en het getal dier vaartuigen ter kust van Atjeh eerlang wel zal kunnen verminderd worden, konden verschillende leden het voornemen goedkeuren om vooreerst geen nieuwe vaartuigen van dat type aan te bouwen, en om, zoo later aanbouw van vaartuigen van die grootte noodig wordt, aan die schepen der Indische militaire marine méér gevechtswaarde te geven. Met instemming was vooral door vele leden vernomen, dat de mogelijkheid bestaat, dat ten gevolge van eerstgenoemd voornemen de uitgaven voor de marine zullen kunnen ingekrompen worden.

Porloe Wel. Met voldoening had men gezien, dat dit eiland nu regelmatig wordt aangedaan door de mailboten van de maatschappij Nederland; dat daar meer en meer vreemde schepen komen; en dat men ijvert om dáár in al hunne behoeften te kunnen voorzien. De hoop werd geuit, dat de afvoer van Sumatra's producten nu langs dien weg zal worden geleid en in de behoeften van dat eiland, voornamelijk direct uit Nederland zal worden voorzien.

Marinekazernes te Soerabaja en Lawang. Met voldoening had men gezien, dat verbetering was gebracht in de nieuwe kazernes aan den Oedjong te Soerabaja. Men hoopte, dat spoedig ook verblijven zullen tot stand komen in Lawang, waar de debarquerende schepelingen in koeler klimaat kunnen opsterken.

Onderafdeeling 133 f. Kolenvoorraad. De bevordering van snel aanvullen van den kolenvoorraad der schepen te Soerabaja werd gewaardeerd. Men vertrouwde, dat dit ook zal geschieden op de andere belangrijke kolendepôts.

Onderafdeeling 138 r. Kusterlichting. Het oprichten van een vuurtoren op Diamantpunt en het krachtig voortgaan met verlichting der groote vaarwaters in onzen archipel werden toegejuicht.

Onderafdeeling 140. Materieel der Zermacht. Nieuwe ketels Cerberus. Het werd betreurd, dat deze ketels uit Nederland moeten worden ontboden en niet op het Marine-etablisement worden vervaardigd.

Sumatra. Men vroeg of eene beslissing omtrent de Sumatra spoedig kan worden tegemoet gezien, in afwachting daarvan, gaat dat schip toch terug in waarde.

Middelen in Indië.

Door een lid werd betoogd, dat de Minister met prijsens-

waardige openhartigheid erkent, dat hij de middelen hoog, de uitgaven laag heeft geraamd. Men achtte eene dergelijke opstelling van de begroting bedenkelijk. Nog werd opgemerkt, dat omtrent de in het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer gestelde vraag betreffende de tinopbrengst in de Memorie van Antwoord een ontwijkend antwoord wordt gegeven. Mocht op den duur die opbrengst tegenvallen, dan zoude dit aanleiding geven tot groote teleurstelling.

Hiertegenover werd betoogd, dat men zooveel te meer naar nieuwe bronnen van inkomsten zal hebben om te zien.

In eene afdeeling werd de wenschelijkheid betoogd van de heffing van een uitvoerrecht op tabak. Men meende, dat dit een ruim vloeiend middel zoude zijn. Uitvoerrecht in Indië op dat artikel achtten de leden, die deze aangelegenheid ter sprake brachten, meer aanbevelingswaardig dan invoerrecht hier te lande. In dat geval behoefde men geen vrees te koesteren voor de verplaatsing naar elders van onze tabaksmarkt. Er werd daarbij gewezen op Deli, dat drie tot vier millioen winst per jaar maakt; zonder bezwaar zoude dus een uitvoerrecht kunnen gedragen worden. Hier te lande wordt voor plus minus dertig millioen gulden per jaar aan tabak verkocht.

Deze beschouwing bleef niet zonder tegenspraak. De tegenwoordige toestand maakte het heffen van een uitvoerrecht niet gewenscht. De zwakke ondernemingen, die ook op Deli in niet gering aantal gevonden worden, zullen te gronde gaan. Op Java is de toestand van dien aard, dat de meeste ondernemingen juist hare kosten dekken. Het grootste gedeelte van de tabak vindt zijn weg naar Amerika, maar het is te vreezen, dat dit niet meer in die mate het geval zal zijn als een uitvoerrecht wordt geheven.

Hiertegen werd opgemerkt, dat het uitvoerrecht zoude kunnen worden geschorst als het met de tabak slecht gaat.

Door eenige leden werd de aandacht gevestigd op de zoogenaamde onsplitsbare kosten in Nederland vallende op de koffie, welke dit jaar, evenals in het vorige, 69 cts. per kilo bruto bedragen. Men vindt die uitgave, waar nog vele onkosten bijkomen, als: 1 pct. courtage van verkoop, 1½ pct. commissie-loon, waarbij de koopers ook nog 1 pct. registratierecht hebben te betalen, ofschoon de courtage van verkoop onder de inkomsten wordt teruggebracht, zeer hoog. Bij de tin bedraagt de courtage slechts ½ pct., bij de kina 1 pct. De overeenkomst met de Nederlandsche Handelmaatschappij loopt tot het einde van 1904. Men stelde de vraag, of de Regeering bedacht is op herziening der overeenkomst en op verlaging der verschillende onkosten.

Door een lid werd opgemerkt, dat het verschil in onkosten, in vergelijking met de andere hier genoemde producten, vermoedelijk is gelegen in de assurantiecosten.

Vastgesteld den 14den December 1903.

s' JACOB.
BEVERS.
SICKENGA.
VAN VELZEN.
VAN ROIJEN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS
over de ontwerpen van wet tot vaststelling der begrooting
van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1904. (4)

Nadat het Voorloopig Verslag der Commissie aan de Regeering was medegedeeld, is van haar ontvangen de navolgende

MEMORIE VAN ANTWOORD.

Algemeene beschouwingen.

Politieke beschouwingen.

Met erkentelijkheid heeft de ondergeteekende uit het Voorloopig Verslag ontwaard dat men zich vrij algemeen kon vereenigen

8ste VERGADERING. — 28 DECEMBER 1903.

met zijn politiek beleid in zoover het er op gericht is om de geleidelijke ontwikkeling van de Oostersche maatschappij op eigen bodem te bevorderen en te leiden en het er naar streeft om, zonder inkrimping van ons gezag, toestanden, die in verschillende deelen van den Archipel nog min of meer te wenschen overlaten, te verbeteren.

Handhaving van ons gezag en verbetering van zulke toestanden kunnen somtijds tot noodzakelijke uitbreiding van direct bestuurd gebied leiden, zonder dat zoodanige uitbreiding het doel is, maar het onvermijdelijke middel. Wat te dien opzichte in het Voorloopig Verslag wordt aangevoerd kan de ondergeteekende geheel onderschrijven.

De opmerking van onderscheidene leden, dat de Regeering, wanneer zij in aanraking komt met inlandsche vorsten en volken, groote voorzichtigheid dient te betrachten, strookt geheel met de zienswijze van den ondergeteekende. Niet alleen is die voorzichtigheid noodig om gezagsuitbreiding als dikwerf onvermijdelijk gevolg eener expeditie te voorkomen, maar ook en in de eerste plaats om de expeditie zelve te voorkomen. Het politiek beleid der Indische regeering is er dan ook op gericht om, zoo eenigszins mogelijk, zonder bloedvergieten haar doel te bereiken, voor zoover zij in aanraking komt met inlandsche volken en vorsten. De ondergeteekende heeft alle hoop dat dit ook zal geschieden ten opzichte van het prijzenswaardig streven der Indische regeering om op Bali het medeverbranden van weduwen van overleden vorsten te doen ophouden.

Volgens een zeer onlangs van den Gouverneur-Generaal ontvangen telegram was het lijk van den overleden vorst van Kloengkoeng verbrand zonder opoffering van zijne weduwen.

Gaarne geeft de ondergeteekende toe, dat wij in niet aan ons rechtstreeksch gezag onderworpen landschappen ons in het algemeen zooveel mogelijk moeten onthouden van tusschenkomst, wanneer het geldt het tegengaan van gebruiken, welke samenhangen met godsdienstige opvattingen, doch wanneer die opvattingen leiden tot onmenselijke wredeheden, zullen wij de daaruit voortvloeiende gebruiken op den duur niet mogen toelaten en er naar moeten streven ze geleidelijk te doen ophouden.

Het gevoelen dat dit het best en het meest doeltreffend geschiedt wanneer ten gevolge van de Evangelieverkondiging de volksgeest in Christelijken zin wordt omgezet, deelt de ondergeteekende volkomen.

De meening van sommige leden, dat naar gezagsuitbreiding naar binnen, niet naar buiten, behoort te worden gestreefd, meent de ondergeteekende zóó te moeten opvatten, dat wij in die gedeelten onzer bezittingen, waar ons gezag zich nog in het geheel niet of nog niet voldoende doet gelden, geleidelijk naar een toestand behooren te streven, waarin de bevolking zich, zooveel mogelijk onder hare eigene bestuurders, krachtig en vreedzaam kunne ontwikkelen. Zoo opgevat, kan de ondergeteekende zich geheel met die meening vereenigen.

Wat onze vestiging op Nieuw Guinea betreft, veroorlooft hij zich de opmerking, dat het — daargelaten de vraag of het ons toebehoorende gedeelte van dat eiland inderdaad geen voordeelen belooft op te leveren, welke tegen de nadeelen eener vestiging opwegen —, toch op den duur niet zou aangaan zich aan dat deel onzer bezittingen volstrekt niet te laten gelegen liggen en dat men toch, om te weten te komen welke voordeelen het kan opleveren, beginnen moet met er zich te vestigen en land en volk te leeren kennen. Ook legt het bezit van een gedeelte van een eiland, dat voor het overige deel aan een of meer andere Mogendheden behoort, internationale verplichtingen op, waaraan wij ons niet mogen en niet kunnen onttrekken.

Overigens spreekt het van zelf dat gezagsuitbreiding op Nieuw Guinea niet dan zeer geleidelijk en met groote omzichtigheid zal mogen plaats hebben, opdat aan het ons toebehoorend gedeelte, zoolang het geene inkomsten van eenige betekenis afwerpt, niet meer ten koste worde gelegd dan onvermijdelijk noodig is.

Ook de ondergeteekende vleit er zich mede, dat de verbeterde toestand waarop ten aanzien van Atjeh gewezen mag worden, tot de algeheele pacificatie van het gewest zal leiden, al zal men wel doen met zich die toekomst niet als al te nabij voor te stellen. Al hebben zich thans ook de voorname leiders

van het verzet onderworpen, er blijven in Atjeh toch nog tal van elementen over die, aan elk gezag vijandig, tot het uiterste tegenstand zullen blijven bieden en het land in onrust zullen trachten te houden, totdat zij door voortgezette krachtsinspanning onzerzijds onschadelijk zijn gemaakt. Dit echter in het oog houdende, mag men zeker verwachten, dat de financieele eischen welke de onderwerping van Atjeh aan de Indische geldmiddelen stelt, gaandeweg minder zullen worden, vooral ook omdat door de vestiging van rust en orde in het aan hulpbronnen rijke gewest de inkomsten van het gouvernement ruimer zullen gaan vloeien.

Wat PANGLIMA POLEM betreft, kan de ondergeteekende thans mededeelen, dat hij den 26sten September jl. na de belofte te hebben afgelegd van eerlijk en te goeder trouw te zullen medewerken om, naar onze bevelen, het land en in het bijzonder het gebied zijner voorvaders tot volkomen rust en ontwikkeling te brengen, door den civielen en militairen gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden namens de Regeering in zijne waardigheid als panglima over de sagi der XXII Moekims is hersteld. Hij heeft zich twee dagen later te Gle Jeneng gevestigd, waar sedert dagelijks honderden personen, zelfs uit de verst verwijderde streken der XXII Moekims, hunne opwachting bij hem maakten. Verschillende preciosa, aan onze patrouilles in handen gevallen bij het overvallen van POLEM's schuilplaatsen, werden bij gelegenheid van zijn herstel in het voorvaderlijk gezag, aan hem en aan zijn zwager TOEANKOE RADJA KEUMALA teruggegeven.

Van de hulde die in het Voorloopig Verslag wordt gebracht aan allen, wien het te danken is, dat de gunstige uitkomsten der laatste maanden zijn verkregen, zal ongetwijfeld ook in Indië met genoegen worden kennis genomen.

Wat Korintji betreft zag de ondergeteekende met voldoening in het Voorloopig Verslag zijne steeds verdedigde zienswijze als juist erkend, dat de expeditie noodzakelijk is geweest en niet uit zucht naar uitbreiding van gezag is ondernomen. De eerste berichten van den controleur, die tijdelijk is belast met de plaatselijke leiding der bestuursaangelegenheden in Korintji, geven grond voor de verwachting, dat de vestiging van ons gezag in dit landschap aan de bevolking ten zegen zal zijn.

Financieele beschouwingen.

Het beeld, dat door deze begrooting gegeven wordt van den financieelen toestand is inderdaad ver van gunstig. De ondergeteekende kan evenwel niet toegeven dat het karakter van het tekort op zich zelf „zorgwekkend” is en dat eene poging is gedaan om hetgeen als „het zorgwekkende karakter” is gekenschetst weg te redeneeren. De werken genoemd op bladz. 1 van de Memorie van Toelichting tot een bedrag van ruim 12 miljoen gulden behooren met één uitzondering alle tot die welke dadelijk na hunne uitvoering zullen renderen en waarvoor leenen geheel verantwoord is. De uitzondering betreft den Atjehtramweg, namelijk in dien zin dat deze eerst over eenigen tijd volledig de rente en amortisatie van het aanlegkapitaal zal kunnen dragen. De redenen, waarom de ondergeteekende niettemin meent dat voor dit werk mag worden geleend, zijn op bladz. 2 van de Memorie van Toelichting vermeld.

Het door hem bij de samenstelling van deze begrooting gevolgde stelsel bestaat daarin dat de uitgaven, die nog niet dringend noodzakelijk waren te achten, zijn achterwege gelaten.

Het minder gunstige van den financieelen toestand ligt naar de meening van den ondergeteekende in het feit dat, terwijl gedurende den laatsten tijd de Indische inkomsten in toenemende mate minder afhankelijk worden van de ontvangsten uit de producten, thans die wisselvallige inkomsten, die nog steeds een belangrijk deel van de totale ontvangsten vormen, eene neiging tot daling vertoonen, die niet wordt opgewogen door de te verwachten stijging der overige, regelmatig vloeiende, middelen. Daardoor is inderdaad eene periode van financieele moeilijkheden voor Indië ingetreden, die echter niet tot moedeloosheid behoeft te stemmen.

Als men het „graphisch overzicht van de Indische financiën onder de werking van de Indische comptabiliteitswet” raadpleegt, dat gevoegd is bij het Koloniaal Verslag van 1900, dan ziet men dat de lijnen van de totaal-ontvangsten en de totaal-uitgaven elkander vrijwel dekken en dat beide maxima en

minima aanwijzen, die elkander geregeld opvolgen. Verder valt het op dat de lijn, die de uitgaven met uitzondering van die wegens producten" voorstelt, zich slingert om de lijn, die de ontvangsten uit de gewone middelen vermeerderd met de netto ontvangsten wegens de producten" aangeeft, zoodat eene periode, waarin de uitgaven de ontvangsten overtreffen, wordt voorafgegaan en wordt gevolgd door een tijdperk, waarin het omgekeerde het geval is.

Wijzen deze opmerkingen op de weinige stabiliteit van het Indisch budget, zij toonen tevens aan dat een tijdelijke tegenspoed niet tot ontmoediging mag leiden, vooral niet als men daarbij in het oog houdt hoe de lijn, die de ontvangsten uit de gewone middelen aangeeft, van 1867 af geleidelijk en regelmatig stijgt van 47 miljoen (in 1867) tot 109 miljoen (in 1899).

Wanneer vermindering van alle niet bepaald noodige uitgaven zich paart aan een ernstig streven om de lijn der gewone middelen nog sterker dan tot nu toe het geval was te doen stijgen door krachtige bevordering van alles wat den economischen toestand der bevolking kan verbeteren en derhalve haar financiële draagkracht kan verhoogen, dan mag met goeden grond worden verwacht dat gaandeweg de toestand van onzekerheid, die thans nog kenmerkend is voor de Indische geldmiddelen, zal overgaan in een toestand van vastheid, waarin het budget behoorlijk in evenwicht is.

Voor de periode van overgang zal evenwel hulp van het moederland niet kunnen worden gemist.

Het was den ondergeteekende aangenaam te vernemen dat verschillende leden, na de schriftelijke en mondelinge betoogen van den ondergeteekende bij de gedachtenwisseling met de Tweede Kamer, de financiële toekomst van Indië minder donker inzagen en hij vleit zich dat bovenstaande uiteenzetting daartoe nog zal bijdragen. Hij kan de verzekering geven dat er ernstig naar wordt gestreefd de militaire uitgaven zooveel mogelijk te beperken. Terloops zij er tevens aan herinnerd dat, blijkens bladz. 47 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer zich daaronder eenige bevinden van aflopenden aard, voor 1904 uitgetrokken tot een bedrag van f 528 800, die na 1907 niet meer op de begrooting zullen voorkomen.

Erkentelijk voor het vertrouwen in het door hem gevolgde financieel beleid, dat de ondergeteekende blijkens herhaalde uitingen in het Voorloopig Verslag van verschillende leden mocht te beurt vallen en voor den steun, die hem daardoor werd verleend, betreurt hij het, dat bij vele anderen bedenkingen tegen dat beleid zijn gerezen.

Ter weerlegging en voor zooveel mogelijk opheffing van die bedenkingen veroorlooft hij zich het volgende te herinneren.

In zijne aan de Tweede Kamer gerichte Nota van 21 Februari jl. heeft de ondergeteekende medegedeeld dat de Regeering eene verplichting van het moederland om op de eene of andere wijze met Indië af te rekenen, dus het bestaan van eene „eerschuld" niet kan erkennen: dat zij den bestaanden toestand heeft te aanvaarden als uitgangspunt voor haar financieel beleid; en dat zij in hetgeen in het verleden is geschied, alleen versterking kan vinden van haar overtuiging, dat als Indië nood lijdt, het moederland naar vermogen van eigen kracht behoort hulp te verleen.

Verder werden in die Nota aangegeven, zoowel de *vorm*, waarin die hulp naar het oordeel der Regeering zou zijn te verleen, (nl. die van renteloos voorschot) als de *lijnen*, waarbinnen de onderwerpen, waarvoor die hulp zou strekken, moeten vallen.

De uitvoering van haar denkbeeld wenschte zij te gronden op een in overleg met den Gouverneur-Generaal op te maken plan.

Omtrent de noodzakelijkheid om in de tegenwoordige omstandigheden aan Indië hulp te verleen bleek bij de behandeling van het laatste wetsontwerp tot wijziging der Indische comptabiliteitswet niet van verschil van gevoelen tusschen de Regeering en de Volksvertegenwoordiging.

De noodzaak daarvan werd van verschillende zijden erkend of toegestemd.

Ernstige bedenkingen werden niet geopperd noch tegen den vorm, waarin naar het oordeel van de Regeering aan Indië hulp zou zijn te verleen, noch tegen de doeleinden, waartoe naar haar voornemen die hulp zou moeten strekken.

De ondergeteekende meende dus te mogen aannemen dat niet slechts ten opzichte van het beginsel, maar ook ten opzichte van

de wijze van uitvoering, in hoofdzaak overeenstemming bestond tusschen de Regeering en de Staten-Generaal.

Toen nu, op het oogenblik dat de Indische begrooting zijn Departement verlaten moest, het overleg met den Gouverneur-Generaal nog niet geleid had tot een voldoende toegelicht plan, waarop een definitief voorstel tot het verleen van hulp aan Indië gedurende de eerstvolgende jaren kon worden gebaseerd, maar daarentegen wel de ontwerp-begrooting aantoonde dat, als werkelijk de ernstige wil voorzat om daadwerkelijk iets voor Indië te doen, dan daartoe nu het oogenblik was aangebroken, meende de ondergeteekende te handelen in overeenstemming met hetgeen naar zijne meening het overleg bij de behandeling van de wijziging der comptabiliteitswet had geleerd door op die begrooting een post voor renteloos voorschot te brengen voor onderwerpen, die vielen binnen de in zijne Nota van 21 Februari jl. getrokken lijnen. Nadat van Regeeringswege ernstig was verklaard dat het moederland Indië zou te hulp komen en nadat de Volksvertegenwoordiging daarmede instemming had betuigd, bestond er zijns inziens geen reden om, nu deze hulp noodig bleek, haar achterwege te laten omdat de gelegenheid tot eene definitieve beslissing nog niet bestond.

Met dien post werd dus niet bedoeld een eerste termijn van het stelsel in de Nota van 21 Februari aangegeven. Dat stelsel zou berusten op een plan, in overleg met den Gouverneur-Generaal samen te stellen. En daar dit plan nog ontbrak, kon van uitvoering van dat stelsel geen sprake zijn. Daarom schreef de ondergeteekende op blz. 12 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer dat de toelichtingen niet voldoende waren om het ontvangen „schema te kunnen beschouwen als grondslag voor eene principieele beslissing ten opzichte van de beschikbaarstelling van fondsen voor de opgegeven doeleinden".

Eene principieele beslissing kon dus bij deze begrooting niet worden uitgelokt en werd dan ook door den ondergeteekende niet bedoeld. Daarom kon hij dan ook niet denken dat het brengen van dezen post op de begrooting, en niet in een afzonderlijk wetsvoorstel, zou worden beschouwd als eene uiting van gebrek aan deferentie voor de Eerste Kamer der Staten-Generaal.

Nog een ander misverstand ten opzichte van het karakter van dezen post vindt uiting in het Voorloopig Verslag, namelijk dat deze post zou zijn bedoeld als sluitpost.

Tegen eene dergelijke opvatting pleit in de eerste plaats, dat deze post noch de aanvankelijk ingediende ontwerp-begrooting, noch de later gewijzigde in den gewonen zin van het woord doet sluiten; en in de tweede plaats dat bepaalde onderwerpen en bepaalde bedragen aangewezen zijn, die uit dat renteloos voorschot moeten worden bestreden, wat op zich zelf het karakter van sluitpost uitsluit. De ondergeteekende kan dan ook geenszins toegeven, dat deze post aanvankelijk als sluitpost op de begrooting was gebracht.

Het in het Voorloopig Verslag uitgedrukte gevoelen, dat het beter ware geweest het bedrag van ruim twee miljoen als bijdrage aan Indië te geven, omdat er geen kans bestaat dat Indië het zal teruggeven, kan de ondergeteekende niet onderschrijven. Alleen is het onzeker *wanneer* het zal worden teruggegeven en daarom kon de Minister van Financiën, bij de aanbieding van de Staatsbegrooting voor 1904 verklaren, dat de verwachting, dat het renteloos voorschot op den duur door Indië zou worden gerestitueerd, er toe mocht en moest leiden om ook de som van ruim twee miljoen te brengen onder de buitengewone uitgaven, die in mindering mogen gebracht worden van het tekort op de Staatsbegrooting. Dat voor die twee miljoen gulden, als zij als bijdrage waren verstrekt, niet zou kunnen worden geleend, heeft de Minister van Financiën niet gezegd; wel heeft hij gezegd, dat dan het thans door hem in de Millioenenrede becijferde tekort op de gewone uitgaven der Staatsbegrooting, met dat bedrag zou moeten worden verhoogd.

De ondergeteekende kan niet de juistheid erkennen van de in het Voorloopig Verslag voorkomende opmerking dat hij de zaak bij deze begrooting had moeten laten rusten omdat hij nog geen vast plan heeft omtrent de wijze, waarop de gelden noodig om te voorzien in de dringende behoeften van Indië, moeten worden verkregen. Wat den ondergeteekende bij de samenstelling der begrooting ontbrak, was, zooals reeds herinnerd werd, een toegelicht plan van de bepaalde onderwerpen, waarvoor gedurende

de eerstvolgende jaren hulp door Nederland zou worden verleend, niet een plan betreffende de wijze, waarop de daarvoor benodigde gelden zouden worden verkregen. Dit zou naar de meening der Regeering behooren te geschieden door renteloos voorschot. Toen nu echter bij de behandeling van de ontwerp-begroting in de Tweede Kamer bleek — in strijd met hetgeen de ondergeteekende niet zonder grond meende te mogen afleiden uit de ontvangst, die aan zijne Nota van 21 Februari jl. ten deel viel — dat aan verschillende zijden ernstige bedenkingen bestonden, zoowel tegen den vorm, die door de Regeering was gekozen voor het verstrekken van hulp, als tegen sommige der maatregelen, die dit jaar voor bestrijding uit renteloos voorschot waren in aanmerking gebracht, terwijl — zooals reeds werd in het licht gesteld — eene principieele beslissing bij deze begroting niet kon worden uitgelokt, verklaarde de ondergeteekende zich namens de Regeering bereid om bij de latere voorstellen, die tot zulk eene beslissing zullen leiden, ernstig de ingebrachte bezwaren te overwegen en daarmede zooveel mogelijk en noodig te rekenen. Uit den aard der zaak geldt dit ook de bezwaren, die blijkens het Voorloopig Verslag bij onderscheidene leden der Eerste Kamer bestaan, den vorm van hulpverstrekking, waaraan door deze leden de voorkeur zou worden gegeven, alsmede de vraag of tot het verleen van hulp aan Indië niet tot eene leening voor Indië zal behooren te worden overgegaan.

Bij de behandeling van de hierbedoelde voorstellen zal van zelf ook de financieele toekomst van Nederland in verband met de behoefte van Indië moeten ter sprake komen. De ondergeteekende meent daarom, wat dit punt betreft, voor het oogenblik zich te mogen bepalen tot eene herhaling van zijne verklaring, dat het verstrekken van hulp aan Indië de financieele krachten van Nederland niet zal mogen te boven gaan; daarbij dient dan ook te worden gelet op de uitgaven, welke Nederland te doen heeft voor in uitzicht gestelde sociale maatregelen. Maar tevens moet hij in herinnering brengen dat Nederland, naast de voordeelen van koloniaal bezit ook de daaraan verbonden lasten naar de mate zijner krachten dient te aanvaarden, hetgeen bij de woordvoerders van de verschillende partijen instemming heeft gevonden.

Blijkens den aanvang van zijne redevoering in de vergadering van de Tweede Kamer van 23 November jl. (*Handelingen* bladz. 420) kan de ondergeteekende zich geheel vereenigen met de in het Voorloopig Verslag voorkomende opmerking, dat de langzame gang van de bestuursmachine in Indië een gevolg is van het heerschende stelsel van centralisatie. Uit den aard der zaak is het aangewezen middel om tegemoet te komen aan de daarmede gepaard gaande overlading van de centrale bestuursorganen allereerst gelegen in decentralisatie, waardoor deze organen meer dan tot dusver gelegenheid zullen hebben om hun aandacht te wijden aan voorstellen die ten doel hebben nieuwe bronnen van welvaart in het leven te roepen. Wanneer dergelijke voorstellen somtijds niet zeer spoedig tot rijpheid komen, ligt dit geenszins aan de mindere werkzaamheid van de Indische regeering, aan wier energie niet te twijfelen valt, doch aan de inrichting van het bestuur, zoodat de, trouwens sedert lang bestaande wetenschap, dat de inkomsten welke door grootere productiviteit van den bodem en verhoogde welvaart der bevolking zullen verkregen worden, aan Indië zelf ten goede zullen komen, in dit opzicht geen verbetering kan aanbrengen.

De ondergeteekende vleit zich binnen niet langen tijd een overzicht te bezitten van hetgeen tot verbetering van den economischen toestand der bevolking en daardoor verhooging van hare draagkracht, het eerst en het meest noodig is en van hetgeen daarvan door hulp uit Nederland kan worden tot stand gebracht.

Blijkens de „Adstructieve Memorie” vergezellende het ontwerp van de in 1825 ingediende leeningwet, — op welke Memorie blijkbaar in het Voorloopig Verslag wordt gedoeld — bedroegen de inkomsten en de uitgaven van Nederlandsch-Indië van 1817 tot 1823 gemiddeld respectievelijk f 21.9 miljoen en f 21.7 miljoen per jaar.

De laatst afgesloten dienst (die over 1901) wijst aan een totaal van inkomsten van f 149.2 miljoen en een totaal van

uitgaven van f 150 miljoen. De geleidelijke verhooging van uitgaven in den loop der vorige eeuw is een natuurlijk en onvermijdelijk gevolg van de uitbreiding, die ons gebied in dien tijd heeft ondergaan en van de intensieve vermeerdering van onze bestuursbemoeiingen in dat gebied. Maar met de uitgaven — en grootendeels ten gevolge van de uitgaven — zijn ook de ontvangsten belangrijk gestegen, wat bij eene juiste vergelijking van den toestand van nu met dien van voor 80 jaren niet uit het oog mag worden verloren. Dat de uitgaven voor Oorlog en Marine voor een groot gedeelte zouden kunnen worden geschrapt, kan bezwaarlijk worden toegegeven daar de formatie van de levende strijdkrachten is gebaseerd op de legersterkte, die vereischt wordt om ten allen tijde ons gezag tegenover de inlandsche bevolking te kunnen handhaven en slechts het onvermijdelijke geschiedt van hetgeen noodig is ter voorbereiding van de verdediging van Java tegen een buitenland-schen vijand.

De ondergeteekende vereenigt zich met de opmerking in het Voorloopig Verslag dat de gedwongen cultures terecht zijn afgeschaft. Men zal van hem wel geen voorstellen verwachten om weder uitbreiding te geven aan hetgeen nog overbleef van het cultuurstelsel. De inkrumping van de gouvernementen-koffie-cultuur is trouwens in de practijk noodzakelijk gebleken door de verminderde opbrengst van de dwangcultuur.

Tegenover den twijfel, of de Staat wel voldoende ontvangsten uit de landrente trekt, bevat het Voorloopig Verslag de klacht dat de landrente te hoog is opgevoerd. Zonder dit te willen beamen, meent toch de ondergeteekende als vaststaande te mogen aannemen, dat in het algemeen de druk der landrente zwaar genoeg is, zoodat van verhooging daarvan geen sprake kan zijn. Door geleidelijke uitbreiding van de Preanger regeling over Java zal de druk gelijkmatiger worden verdeeld.

Naar aanleiding van de vraag of de winsten van particuliere ondernemingen niet hooger kunnen worden belast, kan de ondergeteekende mededeelen dat overleg met de Indische regeering is geopend over eene wijziging van de ordonnantie tot regeling van het patentrecht, zoodat in die belasting eenige progressie wordt gebracht en de vrijstelling der landsdienaren komt te vervallen; dit laatste punt werd reeds medegedeeld op bladz. 56 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Wat de mijnbouwondernemingen betreft, heeft de wetgever in de Indische mijnwet den cijns vastgesteld, en er bestaat geen aanleiding om thans hierop terug te komen. De toepassing dier regeling zal moeten worden afgewacht om te kunnen nagaan, hoe zij werkt.

De toestand der landbouwondernemingen is in de tegenwoordige omstandigheden in het algemeen niet gunstig genoeg om aan verzwaring van lasten te kunnen denken. Overigens moge ten aanzien van eene herziening van het uitvoerrecht van tabak verwezen worden naar bladz. 13 en 14 van deze Memorie. De rechten van successie en overgang zijn hoofdzakelijk op den voet van de hier te lande geldende herzien bij de in *Indisch Staatsblad* 1901 n°. 471 afgekondigde ordonnantie, die op 1 April 1902 in werking is getreden.

Afgescheiden van de door Nederland aan Indië te verstrekken hulp is het, zooals in de meergenoemde Nota van 21 Februari j.l. is uiteengezet, de bedoeling voor productieve werken ten laste en ten name van Indië te leenen overeenkomstig artikel 14 der Indische comptabiliteitswet. Wanneer definitieve voorstellen daartoe aanhangig worden gemaakt, zal overwogen worden onder welke garantie dat zal geschieden en zal tevens rekening gehouden worden met de belangrijke opmerkingen, welke te dien aanzien in het Voorloopig Verslag zijn opgenomen. Slechts veroorlooft de ondergeteekende zich nu reeds de opmerking dat het naar zijne meening vooral in Indië de voorkeur verdient in het algemeen de ondernemingen, die het karakter van monopolie dragen, speciaal den aanleg en de exploitatie van spoorwegen, in handen van den Staat te behouden en dat, zooals in het Voorloopig Verslag reeds is betoogd, het niet gewenscht is eene bron van inkomsten, als de staatsspoorwegen er een zijn, van de hand te doen.

De ondergeteekende kan ten slotte de verzekering geven dat ook hij, evenals de Indische regeering, doordrongen is van de wenschelijkheid om groote zuinigheid te betrachten, mits niets

worde nagelaten wat den economischen toestand der bevolking kan verbeteren en haar draagkracht kan vermeerderen en ook de ontwikkeling der buitenbezittingen naar eisch worde bevorderd.

Verbetering van den economischen toestand.

De beschouwingen, in het Voorloopig Verslag gewijd aan den economischen toestand, bewegen zich allereerst om de vraag of die toestand thans inderdaad ongunstiger is dan vroeger en of het niet voorbarig is gelden tot verbetering beschikbaar te stellen alvorens de uitkomsten bekend zijn van het onderzoek dat omtrent den toestand, door de daartoe benoemde commissie wordt ingesteld. De ondergeteekende veroorlooft zich naar aanleiding daarvan te doen opmerken dat reeds in de op 17 September 1901 uitgesproken Troonrede van de mindere welvaart der inlandsche bevolking van Java is gewag gemaakt, terwijl overigens vóór en na dien door alle tot oordeelen geroepen en bevoegden de achteruitgang dier bevolking is erkend, zooals dat ook geschiedde in het Voorloopig Verslag der Eerste Kamer betreffende de loopende begrooting, waarin onder meer werd vermeld dat de economische toestand op Java algemeen ongunstig werd geacht. Het nemen van elken maatregel tot verbetering van dezen toestand uit te stellen totdat de resultaten bekend zijn van het door de zoogenaamde Welvaartcommissie ingestelde onderzoek naar de oorzaken der mindere welvaart, acht de ondergeteekende niet noodig en ook niet verantwoord. Niet noodig, omdat wat ook de uitkomsten van dat onderzoek mogen leeren, in elk geval, en wel zoo spoedig mogelijk de vraag te beantwoorden is, hoe op den duur voorzien moet worden in de bestaansmiddelen eener bevolking, die, besloten binnen een betrekkelijk beperkt gebied, zich steeds meer en meer vermenigvuldigt. En niet verantwoord, omdat de afloop van het bedoelde onderzoek niet zoo spoedig is tegemoet te zien, dat daarop zou kunnen gewacht worden zonder ernstige belangen in de waagschaal te stellen. Tot nadere toelichting van het ten aanzien van dit vraagstuk door den ondergeteekende ingenomen standpunt, zij het hem overigens nog vergund hier te herinneren aan de uitvoerige beschouwingen, die hij ten vorigen jare aan den economischen toestand heeft gewijd bij de schriftelijke en mondelinge behandeling van de loopende begrooting in de Tweede Kamer.

Met betrekking tot het wegvloeien van kapitaal uit Indië, waaraan in het Voorloopig Verslag zeer nadeelige gevolgen worden toegeschreven, is ook de ondergeteekende, blijkens zijne op 20 November 1902 in de Tweede Kamer uitgesproken rede, van oordeel dat het niet wel mogelijk is dit euvel tegen te gaan. Intusschen moet hij doen opmerken dat de voor Indische ondernemingen beschikbaar gestelde kapitalen toch ook en in de eerste plaats aan de inlandsche bevolking voordeel brengen daar haar een groot deel van de productiekosten ten goede komt, en ten andere dat van al wat aan kapitaal en rente uit Indië wegvloeit geregeld een aanzienlijk deel daarheen terugkeert in den vorm van belegging in bestaande of nieuwe ondernemingen.

De door onderscheidene leden uitgesproken meening dat van de maatregelen welke men zich voorneemt tot stand te brengen, weinig heil zou zijn te verwachten, moet in zoover op een misverstand berusten, dat nog niet vaststaat welke middelen zullen moeten worden aangewend om verdere inzinking van den economischen toestand te voorkomen. Juist om hieromtrent tot een welgevestigd oordeel en een deugdelijk stelsel te komen stelt de ondergeteekende zich voor de medewerking in te roepen van personen met Indische toestanden vertrouwd, bekwame financiers en kundige economen, en het was hem aangenaam uit het Voorloopig Verslag te ontwaren, dat dit denkbeeld door vele leden met instemming is vernomen.

De in het Voorloopig Verslag verdedigde stelling, dat het streven om Indië tot ontwikkeling te brengen niet mag geleid worden door den wensch om Westersche beschaving en Westersche idealen voetstoots over te planten op Indischen bodem, sluit zich geheel aan bij hetgeen de ondergeteekende bij de mondelinge behandeling der ontworpen begrooting in de Tweede Kamer deed opmerken om tegen een dergelijke opvatting van onze roeping te waarschuwen: eene waarschuwing waarmede blijkens den aanhef der politieke beschouwingen in het Voorloopig Verslag vrij algemeen werd ingestemd.

Dat tot dusver bij den aanleg van spoorwegen in Indië

de in het Voorloopig Verslag omschreven en volgens dat Verslag in Amerika gevolgde methode zou zijn in practijk gebracht is den ondergeteekende niet bekend. Veeleer meent hij dat — afgezien van strategische overwegingen — tot dusver als leidende gedachte gegolden heeft alleen dan tot uitbreiding van het spoorwegnet over te gaan, wanneer voor de betrokken landstreek behoefte aan verbetering van het verkeer bestond of althans de factoren aanwezig waren om van den spoorwegaanleg de ontwikkeling van de te doorsnijden streek te mogen verwachten. Dat nu, wanneer het tot nieuwen spoorwegaanleg, bepaaldelijk in de buitenbezittingen, komen mocht, andere denkbeelden tot richtsnoer zouden worden genomen en met name dat de bouw zou worden voorgesteld van economisch niet wel te verdedigen — zuiver speculatieve — spoorwegen, de ondergeteekende gelooft niet dat daarvoor vrees behoeft te bestaan; doch hoe dit zij, tot uitbreiding van het spoorwegnet zal toch ten slotte in geen geval kunnen worden overgegaan zonder medewerking en instemming van den begrootingswetgever.

Leiding en leering zal ook naar het gevoelen van den ondergeteekende in menig opzicht de weg zijn, langs welken de bevolking meer en meer zal kunnen gebracht worden tot een juist inzicht in hare eigene belangen, en door dien weg te bewandelen zal ongetwijfeld veel kunnen worden gedaan om de inlandsche bevolking in economischen zin krachtiger te maken. Onderwijs, mits berekend op hetgeen de bevolking voor hare ontwikkeling in de eerste plaats noodig heeft, zal daartoe evenzeer in belangrijke mate kunnen bijdragen. Emigratie van Java naar andere deelen van den archipel maakt, gelijk bekend, reeds een onderwerp van nauwgezette overweging bij de Indische regeering uit. En wat eindelijk de zending betreft, na hetgeen de ondergeteekende bij de mondelinge behandeling der loopende begrooting op 30 December 1902 in de Eerste Kamer heeft gesproken, zal hij wel niet behoeven te herhalen hoezeer naar zijne overtuiging ook in stoffelijken zin heilzame vruchten voor de bevolking zullen zijn weggelegd, wanneer door de zending aan het volksleven in Indië meer en meer een Christelijke grondslag wordt gegeven.

De in het Voorloopig Verslag uitgesproken meening, dat krachtige maatregelen genomen behooren te worden in het belang van den landbouw der inlandsche bevolking, geeft geheel de zienswijze van den ondergeteekende terug, gelijk nader zal kunnen blijken uit de in de Troonrede aangekondigde en in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer nader omschreven voorstellen ten bate van den landbouw in het algemeen en van den inlandschen landbouw in het bijzonder. De ondergeteekende durft zich dus vleien dat deze voorstellen door de Eerste Kamer met ingenomenheid zullen worden ontvangen.

Bevordering van de kleine nijverheid beschouwt ook de ondergeteekende, gelijk hij bij herhaling heeft verklaard, als een middel tot verbetering van den economischen toestand, voornamelijk omdat zoodoende een deel van de steeds aangroeiende bevolking voor haar bestaan onafhankelijk kan worden gemaakt van de opbrengst van den grond. Het blijft echter een moeilijk vraagstuk die nijverheid in zoodanige richting te leiden, dat het geen zij voortbrengt steeds gemakkelijk in geldswaarde is om te zetten.

De wijze, waarop het onderzoek naar de oorzaken der mindere welvaart van de inlandsche bevolking is opgezet, geeft alle waarborgen dat te verkrijgen resultaten een diep inzicht zullen geven in de bestaande economische verhoudingen, en de ondergeteekende sluit zich gaarne aan bij de hoop dat de arbeid der commissie voor de bevolking goede gevolgen moge hebben. Hij voegt daaraan nog toe dat hij zijnerzijds onlangs met de Indische regeering is in overleg getreden om te trachten de bereiking van het beoogde doel zooveel mogelijk te bespoedigen.

Uitgaven in Indië.

IIIde AFDEELING.

Departement van Financiën.

Contrôle op de ontvangsten. De ondergeteekende zal niet in

8ste VERGADERING. — 28 DECEMBER 1903.

gebreke blijven om van de resultaten der aangebrachte verbeteringen in het Koloniaal Verslag mededeeling te doen.

Onderafdeeling 25. Op bladz. 4 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer heeft de ondergeteekende reeds medegedeeld dat de geraamde geringe opbrengst der opiumregie het gevolg is van de uitkomsten van 1902 en het eerste kwartaal van 1903, welke voor het loopende jaar een opbrengst van 2 miljoen beneden de raming doen verwachten.

De Preanger-regentschappen zijn blijkens bladz. 55 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de Indische begroting voor 1902 gedeeltelijk opengesteld (1), omdat het feitelijk onmogelijk werd geacht het opiumgebruik daar geheel tegen te gaan en de Indische regering in haar streven, om het opiumgebruik zooveel mogelijk te keeren, meende sterker te staan, wanneer zij de feiten, die naar haar meening niet voor verandering vatbaar zijn, aanneemt en erkent, dan wanneer zij daarvoor de oogen sluit.

De redenen, waarom de ondergeteekende in de genomen maatregelen meent te moeten berusten, niettegenstaande hij de zienswijze der Indische regering niet geheel deelt, zal hij na zijne verklaringen dienaangaande in de Tweede Kamer wel niet meer behoeven uiteen te zetten.

Dat intusschen de Indische regering de openstelling beperkt tot hetgeen zij ter bereiking van het door haar beoogde doel noodzakelijk acht, blijkt uit het feit, dat van de bij *Indisch Staatsblad* 1902 n°. 267 opengestelde wijken in de residentie Batavia, ingevolge *Indisch Staatsblad* 1903 n°. 320 Pamanoekan is vervallen, omdat het mogelijk geacht werd aan het daar bestaande opiumgebruik met de aanwezige politiemiddelen een einde te maken.

Onderafdeeling 31. De stijging van de uitgaven voor het personeel vindt haar natuurlijke oorzaak in de uitbreiding, welke de dienst en daarmee ook het personeel in den loop der jaren heeft ondergaan, waarbij tevens te denken is aan de invoering van nieuwe, omvangrijke dienstvakken, zooals bijv. aanleg en exploitatie van staatsspoorwegen. In zijne Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de loopende begroting heeft de ondergeteekende reeds uiteengezet, waarom het naar zijne meening verkeerd zou zijn, de pensioenen, waarvan in 1901 het maximaal-bedrag verminderd werd van f 12 000 tot f 9000, verder te beperken. Reeds bij de tegenwoordige vooruitzichten blijkt het niet gemakkelijk in de behoefte aan personeel op voldoende wijze te voorzien; niet minder, schoon ook niet meer, dan vroeger zijn het de financiële voordeelen, die tot de verbintenis aan den Indischen dienst doen besluiten, en besnoeiing hetzij van de traktementen hetzij van de pensioenen zou dienaangaande een noodlottige uitwerking blijken te hebben. Met betrekking tot het denkbeeld om den leeftijd, waarop recht op pensioen verkregen kan zijn, later te stellen, zij herinnerd dat eenige jaren geleden reeds overleg daaromtrent met de Indische Regeering heeft plaats gehad, en dat er toen van werd afgezien wegens de vele daaraan, vooral voor den dienst zelf, verbonden bezwaren, omdat na twintig jaren dienst in de tropen de geschiktheid voor den dienst bij sommigen aanmerkelijk vermindert en het landsbelang dus eischt dat dan recht op pensioen moet zijn verkregen (bladz. 6 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer betreffende de ontwerp-begroting voor 1901). Hoe gering overigens het getal is van hen, die reeds op 45-jarigen leeftijd gepensionneerd worden, en ook, dat reeds thans de meer dan 50-jarige leeftijd de gemiddelde leeftijd is waarop het pensioen ingaat, blijkt bij raadpleging van Staat VI op bladz. 26 en 27 van het rapport van prof. VAN GREER omtrent de pensioensregeling der Europeesche ambtenaren in Nederlandsch-Indië, dat in 1900 ook aan de Eerste Kamer in afdruk werd toegezonden.

Voor herziening van traktementen en pensioenen in algemeen zin vindt de ondergeteekende alzoo geen termen.

(1) Ter voorkoming van misverstand zij herinnerd dat die gedeeltelijke openstelling betreft het bezit en vervoer van opium door Chinezen en inlandsche militairen (niet door de inlandsche bevolking) in de Chinese- wijken te Bandoeng, Tjimahi, Tjiandjoer, Soekaboemi, Tasikmalaja en Garoet. Overigens bleef de geheele residentie verboden kring.

IVde AFDEELING.

Binnenlandsch bestuur.

Onderafdeeling 53. Koffie. Ook bij de meest mogelijke zorg aan het verkrijgen van juiste gegevens voor de ramingen van den koffieoogst besteed, is niet te voorkomen, dat zich in den loop van het jaar als een gevolg van de weersgesteldheid min of meer belangrijke schommelingen in die ramingen voordoen.

Ook naar de meening van den ondergeteekende moet al het mogelijke worden gedaan om de koffiecultuur te behouden, met vermijding dat de gouvernementcultuur te zware lasten op de bevolking legt. Hij kan intusschen niet inzien, dat uit de als bijlage n°. 35 der Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer overgelegde stukken zou zijn af te leiden, dat men in Indië van hooger hand aan dit streven geen steun wil verleen. Ook de Indische regering is er van overtuigd, dat de baten uit de gouvernementkoffiecultuur vooralsnog niet kunnen worden gemist, en men mag dus niet veronderstellen dat zij niet alles zou aanwenden wat mogelijk is om verderen achteruitgang dier cultuur te voorkomen.

Onderafdeeling 55. Boschwezen. Uit hetgeen de ondergeteekende daaromtrent mededeelde in de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 23 November j.l. (*Handelingen* 1903—1904, II, blz. 425), kan blijken, dat het groote verschil tusschen de eerste en de latere raming van de opbrengst van het boschwezen over 1902 voor den ondergeteekende onverklaarbaar is en dat hij ter zake uit Indië inlichtingen heeft gevraagd. Hij vleit zich dat dit overleg er toe leiden zal dat in het vervolg al aanstands vertrouwbaarder cijfers worden opgegeven.

Vde AFDEELING.

Departement van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid.

I. *Art. 123. Regeeringsreglement.* Toen, bij de mondelinge behandeling van de Indische begroting voor het loopende dienstjaar in de Eerste Kamer, art. 123 van het Regeeringsreglement ter sprake kwam (1), wees de ondergeteekende er op, dat hij als lid der Tweede Kamer in de gelegenheid was geweest om zijne sedert niet veranderde meening over dat artikel breedvoerig uiteen te zetten (2). Tevens werd bij die gelegenheid medegedeeld dat de Minister VAN ASCH VAN WICK aan een oud-hoogleraar de bewerking van voorstellen tot wijziging van eenige artikelen van het Regeeringsreglement, waaronder art. 123, had opgedragen en dat deze opdracht door den ondergeteekende was gehandhaafd. Hieraan kan thans nog worden toegevoegd, dat de voltooiing van het ontwerp tot wijziging van het hier bedoelde artikel wacht op uit Indië opgevraagde gegevens. Noch over deze wetswijziging, noch over de afwijzing van het verzoek van den zendeling-arts SCHEURER om toelating voor de uitoefening van zijn dienstwerk in de residentie Soerakarta, eene aangelegenheid waaromtrent, zooals reeds in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer werd medegedeeld, het overleg met de Indische regering nog hangende is, acht de ondergeteekende op dit oogenblik eene vruchtbare gedachtenwisseling mogelijk. Daarom meent hij hetgeen ten aanzien van deze beide punten in het Voorloopig Verslag voorkomt, vooralsnog onbesproken te mogen laten.

II. De redenen, die den Gouverneur-Generaal nog steeds weerhielden om aan den Apostolischen Vicaris te Batavia vergunning te verleen tot het doen van eene kerkelijke dienstreis naar de Minahassa, zijn geen andere dan te voren 's Landvoogds weigering ten grondslag hebben gelegen. Niet eene tegenwerking van de ontwikkeling van het Catholicisme, als gevolg van de uitsluiting van Roomsch-Katholieke geestelijken, staat daarbij op den voorgrond. Zoodanige uitsluiting in het algemeen bestaat niet, zooals ten overvloede blijkt uit de toelating van de Roomsch-Katholieke geestelijken te Tomohon. Maar dit

(1) *Handelingen* 1902—1903, I, blz. 101.

(2) *Handelingen* 1901—1902, II, blz. 107.

geval behoort op zich zelf te worden beoordeeld en het weigeren van de vergunning vindt zijn grond in de omstandigheid, dat de Indische autoriteiten, juist als gevolg van de tijdelijke toelating van den Apostolischen Vicaris in de Minahassa, verstoring van rust en orde duchten.

Wat betreft de op te richten zusterschool te Tomohon, kan de ondergeteekende niet mededeelen of de tegenwoordige resident daarover met zijn voorganger van gevoelen verschilt.

III. *Rechtspositie van inlandsche Christenen.* De in de Troonrede aangekondigde wetsontwerpen zullen het Departement kunnen verlaten, nadat door den ondergeteekende zal zijn kennis genomen van de door hem voor eenige maanden over die ontwerpen gevraagde adviezen van den Gouverneur-Generaal en den Raad van Indië, welke adviezen hem thans nog niet hebben bereikt. In afwachting daarvan wordt gearheid aan de voorontwerpen der Koninklijke besluiten, noodig ter uitvoering van de te wijzigen artikelen van het Regeeringsreglement. In de leemten van de tegenwoordige wetgeving ten aanzien van de inlandsche Christenen, waarop in het Voorloopig Verslag in het algemeen gewezen wordt, zal, indien de denkbeelden van den ondergeteekende bij de Volksvertegenwoordiging ingang vinden, stellig worden voorzien.

Onderafdeeling 62. Het ligt niet in de bedoeling op de huisvlijtscholen ambachtslieden, in de eigenlijke beteekenis van dat woord, te vormen. Verlangt men dit, dan miskent men het karakter dier scholen. Zij zijn toch bestemd voor de kinderen van de landbouwende dessa-bevolking, die, eenmaal volwassen, ook op hun beurt in den landbouw het hoofdmiddel van hun bestaan zullen moeten vinden. Het schijnt echter zeer wel mogelijk die kinderen, naarmate van de voortbrengselen van de streek waar zij wonen, in een of ander handwerk zoover te bekwamen, dat zij, het later naast den landbouw beoefenende, in staat zullen zijn om eenige bijverdienste te maken, ten einde op die wijze hunne levensomstandigheden te verbeteren. Hun die bekwaamheid bij te brengen is het doel van de huisvlijtscholen. Er kan voorts op gewezen worden, dat de opleiding op de huisvlijtschool zonder twijfel eene veel betere basis voor eene eventuele latere ontwikkeling tot volleerd ambachtsman zal opleveren dan op de gewone inlandsche scholen kan worden verkregen.

In het algemeen is de ondergeteekende overtuigd van de wenschelijkheid van schoolgeldheffing. De Indische regeering wilde echter bij de oprichting van huisvlijtscholen alles vermijden wat maar eenigszins aan het slagen van de te nemen proef zou kunnen in den weg staan, waarom voorloopig van het heffen van schoolgeld werd afgezien.

Onderafdeeling 67. Sangi- en Talauereilanden. Met waardeering werd vernomen dat de verhooging van de subsidie ten behoeve van de inlandsche Christengemeenten op de Sangi- en Talauereilanden door eenige leden met instemming was begroet.

Het Sangi-comité zorgde tot nu toe voor de opleiding en de uitzending naar Indië van de Europeesche voorgangers der Christengemeenten op de genoemde eilanden, doch had verder geen geldelijke bemoeienis meer met die personen, die voor hun onderhoud grootendeels waren aangewezen op de geringe toelage, die uit 's Lands kas aan hen persoonlijk werd uitgekeerd. Deze toestand, die voor de bedoelde voorgangers op den duur onhoudbaar was, zal nu veranderen.

Het comité dat voor hunne uitzending zorgde, belast zich nu ook met hun onderhoud. Daartoe wordt in den vervolge aan het comité eene subsidie uitbetaald, die niet gering is, maar waarvan het bedrag toch belangrijk blijft beneden de som die door het Gouvernement zou moeten worden betaald als de geestelijke verzorging dezer Christengemeenten aan hulppredikers was opgedragen.

Door de aanvaarding van de nieuwe taak is dus de werkkring van het comité belangrijk uitgebreid en zal het zich nog meer moeten inspannen dan tot nu het geval was.

In deze regeling ligt dus inderdaad een prikkel voor het particulier initiatief.

De verwachting dat door deze regeling ook de Christenge-

meenten op de Sangi- en Talauereilanden geleid zullen worden in de richting van zelf voor hunne geestelijke verzorging bij te dragen, steunt op hetgeen de ervaring elders in gemeenten, die niet uitsluitend van gouvernementswege worden verzorgd, heeft geleerd.

De ondergeteekende kan niet beoordeelen of de klachten grond zijn, die in vragenden of onderstellenden vorm in het Voorloopig Verslag worden geuit betreffende een min gunstigen invloed, die soms door jonge en onervaren ambtenaren kan worden uitgeoefend, in een streek waar het Christendom voortgang maakt en het aantal volgers van den Islam gering is. Waar dergelijke klachten ook hem ter oore kwamen, verheugt het hem te kunnen mededeelen dat de Indische regeering tegen dergelijke misstanden ernstig wil waken, zooals blijkt uit eene aanschrijving kort geleden door den Gouverneur-Generaal tot den resident van Menado gericht, waarbij is te kennen gegeven, dat het de uitdrukkelijke wil der Regeering is, dat aan het werk der zendelingen geen hinderpalen in den weg worden gelegd en dat er naar gestreefd worde hunne pogingen om beschaving en zachte zeden onder de bevolking te brengen te doen slagen.

Vide AFDEELING.

Departement der Burgerlijke Openbare Werken.

Havenplannen Soerabaja en bevoeiing Solo-vallei. Met voldoening mocht de ondergeteekende uit het Voorloopig Verslag vernemen, dat de voorontwerpen voor havenplannen te Soerabaja en voor waterreservoirs ten bate van de Bengawan-Djero met belangstelling worden te gemoet gezien en dat hetgeen hij ten aanzien van de bevoeiing der Solo-vallei, de zeegaten van Soerabaja en de verlegging der uitmonding van de Solo-rivier in de Memorie van Toelichting als zijn oordeel heeft te kennen gegeven, instemming heeft gevonden.

Dat de door den Gouverneur-Generaal samengestelde havencommissie spoed zal betrachten en dat zij het mogelijke zal loen om de aan haar toevertrouwde belangrijke quaestie binnen niet te langen tijd tot oplossing te brengen, kan te eerder worden aangenomen, daar eene spoedige beslissing ook door de autoriteiten in Indië noodzakelijk wordt geacht en juist met het oog daarop het aantal leden dier commissie zoo klein mogelijk is genomen.

Onderafdeeling 87. Post- en telegraafdienst. Waardeerende de instemming met het voornemen tot aanschaffing van een kabelschip, waarvan uit het Voorloopig Verslag blijkt, meent de ondergeteekende zich te mogen bepalen tot de opmerking, dat hij vertrouwt dat de voorbereiding dezer aanschaffing, waartoe de aanneming der begrooting de gelegenheid zal openen, de juistheid zal bevestigen van hetgeen omtrent de vermoedelijke kosten van bouw, uitrusting en exploitatie in de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer is medegedeeld.

VIIde AFDEELING.

Departement van Oorlog.

Instemmende met die leden, welke er op wezen, dat ons koloniaal bezit in voldoende staat van verdediging moet worden gehouden, heeft de ondergeteekende zich niet ontzien de daartoe in zijn oog noodige gelden aan te vragen; maar hij vleit zich daarbij te hebben doen blijken van den ernstigen wil om de uitgaven voor militaire doeleinden binnen de perken te houden van hetgeen inderdaad onmisbaar is om van de beschikbare weermiddeleneen zoo nuttig mogelijk gebruik te kunnen maken.

Legerreserve. De ondergeteekende heeft geen reden om er aan te twijfelen of de Indische regeering, die zelve het initiatief nam voor de oprichting der legerreserve, zal niets verzuimen wat de poging om haar tot stand te brengen kan doen slagen.

VIIIste AFDEELING.

Departement van Marine.

Flottieljevaartuigen. Na de ter zake in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 27 November jl. gevoerde gedachtenwisseling heeft de ondergeteekende, met verwijzing naar dat debat, nog nader de speciale aandacht van den Gouverneur-Generaal gevraagd voor de mogelijkheid om geleidelijk te geraken tot inkrimping van de Indische militaire marine, en hij twijfelt niet of de Indische regeering zal blijven streven naar de verwezenlijking van de plannen tot inkrimping van dit deel der vloot.

Poeloe Weh. Indien het aandoen van Sabang door de mailbooten van de Stoomvaartmaatschappij Nederland niet ten gevolge had dat de afvoer van Sumatra's producten langs dien weg geleid en in de behoeften van dat eiland voornamelijk direct uit Nederland voorzien werd, dan zou ongetwijfeld ten deele het doel gemist worden, waarmede tot het geven van een subsidie voor het aandoen van Sabang ten laste van de Nederlandsche en van de Indische geldmiddelen gezamenlijk, werd besloten. Er bestaat echter voorshands geen enkele reden om te veronderstellen dat het doel in dit opzicht zal worden gemist.

Marinekazernes te Soerabaja en Lawang. De belangen van de huisvesting aan wal van marinepersoneel blijven de Indische regeering ernstig bezig houden. Ook de ondergeteekende zal die belangen zooveel in hem is gaarne nader bevorderen.

Onderafdeeling 133, f. Kolenladen. De verdere bevordering van snel aanvullen van den kolenvoorraad, zoowel te Soerabaja als bij andere belangrijke kolendepots zal niet uit het oog worden verloren.

Onderafdeeling 138, r. Kustverlichting. Met voldoening heeft de ondergeteekende kennis genomen van de waardeering, die de gedane voorstellen betreffende kustverlichting mochten onder vinden.

Onderafdeeling 140. Materieel der Zeemacht. Nieuwe ketels Cerberus. Voor de redenen, die er toe geleid hebben de nieuwe ketels voor de torpedoboot *Cerberus* in Nederland te doen vervaardigen, veroorlooft zich de ondergeteekende te verwijzen naar bladz. 55 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer.

Sumatra. Voor het oogenblik kan de ondergeteekende nog niet bepalen wanneer eene beslissing omtrent de toekomst van dit schip zal kunnen worden genomen. Hij zal trachten, voor zooveel het aan hem ligt, de bespoediging van die beslissing te bevorderen.

Middelen in Indië.

Op bladz. 2 der Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft de ondergeteekende uiteengezet om welke reden bij de raming der middelen eenige onzekerheid niet te vermijden is en betoogd dat de methode, die hij bij de raming van sommige inkomsten had toegepast, hierop neerkomt dat hij de in 1904 te verwachten omstandigheden als niet bepaald ongunstig had aangenomen en daarvan uitgaande geraamd had naar de voorhanden gegevens. En op bladz. 2 der Memorie van Toelichting heeft hij medegedeeld, dat hij bij de raming der uitgaven groote zuinigheid had betracht. De opvatting dat hij zou erkend hebben de middelen hoog, de uitgaven laag te hebben geraamd, is derhalve minder juist.

Omtrent de toekomstige tin-opbrengsten van Banka is met zekerheid niets te zeggen, zooals de ondergeteekende in het licht stelde bij de mondelinge debatten in de Tweede Kamer (*Handelingen* bladz. 425). Daar werd gezegd dat de nog aanwezige voorraad door den mijnningénieur VERBEEK in 1897 geraamd werd op circa 3 miljoen pikols (zie *Jaarboek van het Mijneuzen* 1897, bladz. 215),

doch dat die hoeveelheid, op grond van de ten aanzien van Billiton in de laatste jaren opgedane ervaringen, wellicht ten slotte zal blijken veel grooter te zijn. In de voorrede van zijne in het genoemde jaarboek voorkomende studie teekent de heer VERBEEK dan ook aan: „Wat de hoeveelheid erts betreft, die Banka en Billiton nog bevatten, zoo zullen sommigen het wellicht betreuren, dat daarvoor geen zekere cijfers konden gegeven worden; maar overweegt men, dat het losse erts, onder een bedekking van zand en klei, zeer onregelmatig verspreid is over eene uitgestrekte oppervlakte, waarvan door boringen wel talrijke, maar onmogelijk alle punten onderzocht kunnen worden, en verder, dat op beide eilanden nog steeds geboord wordt, dan zal men toegeven, dat men het bij de bepaling van de nog voorhanden hoeveelheid erts niet verder kan brengen dan tot eene schatting *tusschen zeer ruime grenzen*.” Voor de vrees dat de opbrengst eerlang zal tegenvallen, ziet de ondergeteekende, met het oog op het voorafgaande, vooralsnog geen grond.

Dat het gewenscht is, zoo mogelijk, naar nieuwe bronnen van inkomsten om te zien, beaamt hij desniettemin ten volle.

Naar aanleiding van hetgeen bij de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling met de Tweede Kamer betreffende de ahangige begroting te dier zake ter sprake is gebracht, is de ondergeteekende met den Gouverneur-Generaal in overleg getreden over de vraag, of Deli-tabak een hooger uitvoerrecht zou kunnen dragen dan het recht van f 1 per 100 K. G., dat thans van alle niet voor de inlandsche markt bereide tabak geheven wordt.

In afwachting van het antwoord van den Landvoogd meent hij zich thans van beschouwingen hieromtrent te moeten onthouden.

Van de onsplitsbare onkosten in Nederland, welke naar reden van 69 cent per 100 bruto kilogrammen (in het Voorloopig Verslag staat abusievelijk: per kilo bruto) in de verkooprekeningen der koffie worden berekend, wordt jaarlijks door de Nederlandsche Handel-Maatschappij aan het Departement van Koloniën eene specificatie der werkelijk gedane betalingen overgelegd. Naar mate deze meer of minder bedragen dan het volgens bovengenoemde maatstaf voorloopig berekend totaal cijfer, wordt het verschil aan het Departement of in rekening gebracht, of vergoed, zoodat de producten steeds met de werkelijk betaalde onkosten bezwaard worden. Waarin die onkosten hoofdzakelijk bestaan wordt telken jare in den uitgewerkten en toelichtenden staat van het Iste hoofdstuk der begroting opgegeven; het zijn: lossingskosten, zolderhuur, assurantie tegen brandschade, veulingskosten en kosten van aflevering. Eenige leden vinden die uitgave zeer hoog, maar voor die meening wordt geenerlei grond aangevoerd, zoodat niet is na te gaan tegen welke van de hierboven genoemde onkosten dat bezwaar is gericht.

Tot vergoeding der veulingskosten wordt aan de koopers onder de benaming „registratie” 1 pct. van het door hen bestede bedrag in rekening gebracht, hetwelk alzoo onder de middelen en inkomsten wordt opgenomen. Dit moet echter niet worden verward met de courtage van verkoop ad 1 pct., welke aan de koffie-makelaars, die de koffie voor hunne principalen ter veiling koopen, wordt uitgekeerd. Voor de makelaars in tin bedraagt die courtage slechts 1/2 pct., omdat hunne werkzaamheden van zooveel minder omvang zijn dan die der overigen.

Of bij de vernieuwing van de overeenkomst met de Nederlandsche Handel-Maatschappij eene verlaging der verschillende onkosten verkregen kan worden, zal eerst bij de daarover te voeren onderhandelingen kunnen blijken.

Welk verschil in onkosten, waarvan de oorzaak vermoedelijk in de assurantiekosten gelegen zou zijn, door een lid wordt bedoeld, is den ondergeteekende niet duidelijk. Voor geen der drie producten wordt in de begroting wegens verzekering tegen zeegevaar eenig bedrag uitgetrokken.

De Minister van Koloniën,

IDENBURG.

De Commissie van Rapporteurs heeft gemeend met de mede-

8ste VERGADERING. — 28 DECEMBER 1903.

deeling van dit Antwoord aan de Vergadering haar Eindverslag te kunnen sluiten.

Vastgesteld, 23 December 1903.

s'JACOB.
BEVERS.
SICKENGA.
VAN VELZEN.
VAN ROIJEN.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPORTEURS
over de ontwerpen van wet tot:

- 1°. verhooging en wijziging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903 (82);
- 2°. verhooging van de begroting van uitgaven van de Algemeene Landsdrukkerij voor het dienstjaar 1903 (99);
- 3°. verhooging van hoofdstuk V der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1903 (113);
- 4°. bekrachtiging eener provinciale heffing in Overijssel (130);
- 5°. wijziging van het VIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902 (106);
- 6°. nadere wijziging van het VIIIste hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902 (84);
- 7°. verklaring van het algemeen nut der onteigening van eigendommen, noodig voor de verruiming van de Drentsche Hoofdvaart (102).

Tegen deze wetsontwerpen bestond geen bezwaar.

Vastgesteld 28 December 1903.

HAVELAAR.
FENNEMA.
SCHOLTEN.
LAAN.
s'JACOB.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPORTEURS
over de ontwerpen van wet:

- 1°. tot wijziging en aanvulling van het IIIde hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1902 (110);
- 2°. houdende voorziening in het kas-tekort van den Indischen dienst in 1904 (129);
- 3°. tot bekrachtiging van een krediet door den Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië geopend boven de begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1901 (91).

Tegen deze wetsontwerpen bestond geen bezwaar.

Vastgesteld den 28sten December 1903.

VAN BERCKEL.
VLIELANDER HEIN.
VAN ASCH VAN WIJCK.
VAN ZINNICQ BERGMANN.
VAN DER DOES DE WILLEBOIS.

EINDVERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPORTEURS
over het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk I der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1904. (2)

Men behield zich voor om bij het onderzoek van de Staatsbegroting voor 1904 in haar geheel in beschouwingen van financieelen en staatkundigen aard te treden.

Overigens gaf de overweging van dit ontwerp van wet in de afdeelingen geen aanleiding tot gedachtenwisseling.

Vastgesteld den 28sten December 1903.

VAN BERCKEL.
VLIELANDER HEIN.
VAN ASCH VAN WIJCK.
VAN ZINNICQ BERGMANN.
VAN DER DOES DE WILLEBOIS.